

ושוב מקשינן: **אי הכי, אפילו ברישא, דלא** נתכוין כלל שתדוש, **נמי** נימא דפסולה! דהרי "לא עובד בה" כתיב. דמשמע אף אם נעבדה העבודה מאליה, בלא שיתכוין לכך.

ומשנינן: **הא רישא לא דמיא, אלא להא דתנן** כו-ב בפרה אדומה: **שבן עליה עוף, כשירה. עלה עליה זכר, פפולה!** שהעול פוסל בפרה. כדכתיב בה, "אשר לא עלה עליה על". ומשמע, אף אם עלה העול מאליו, הרי היא נפסלת בכך. ואפילו הכי אינה נפסלת במה שעלה עליה העוף. משום דלא ניחא ליה לבעליה בעול זה. ודוקא בעלית הזכר עליה היא נפסלת, משום דניחא ליה בכך⁽¹⁾.

והוא הדין למלאכה בפרה ובעגלה ערופה. אף דבנעבדה מאליה נמי נפסלה, אין זה אלא בעבודה דניחא ליה בה. וכגון בהכניסה לרבקה כדי שתינק ותדוש. אבל אם אינו רוצה בדישתה, לא מיפסלא⁽²⁾.

והוינן בה: **מאי טעמא?**

תא שמע: עגלה שנעשתה בה עבודה, נפסלה מלהיות עגלה ערופה. ואם **הכניסה** [את העגלה] **לרבקה** [שקשרה בצמד] יחד עם פרות אחרות הדשות בתבואה, ורשה עמהן, הרי היא **כשירה!** ולא חשיבא דישתה כעבודה, משום שלא נתכוין לכך.

ואם הכניסה לצמד **בשביל שתינק** מאמה, וגם כדי שתדוש, הרי היא **פפולה!**

ומקשינן: **והא הכא, דלא אפשר** להכניסה לצמד כדי שתינק בלא שתדוש. ומכל מקום, משום דקא **מיכוין** שתדוש, **קתני** דהיא **פפולה**. אלמא, אף היכא דלא אפשר, כל דקא מיכוין לעשיה, חשיב מעשה. וקשיא לאביי דהתיר לעשות כן באיסורי הנאה.

ומשנינן: **שאני התם בעגלה ערופה, דכתיב "אשר לא עובד בה"**. דמשמע **מכל מקום!** ואף על גב דבכל התורה כל היכא דלא אפשר לא חשיב כמעשה איסור, בעגלה פסלה התורה אף בעבודה כזו⁽¹⁰⁾.

[א] בשם **תוספות שאנץ לתרץ**, דכיון דבשאר פרות הוה ניחא ליה, חשיב אף בפרה זו דניחא ליה.

[וצריך עיון, הא סוף סוף לא ניחא ליה. ומאי נפקא מינה בסיבת הדבר. ויש ליישב על פי **האבי עזרי המובא בהערה הבאה**].

2. וכתבו **תוספות**, דאף בניחא ליה, אין העבודה פוסלת אלא בדיעתו. וכדאיתא בבבא מציעא כב ב לגבי הכשר זרעים. דאף התם, אם ניתנו המים מאליהם וניחא ליה בהו, הרי הם מכשירים. ומיהו צריך שתהיה נתינת המים מידיעתו. דדרשינן, "כי יותן" דומיא ד"כי יתן". והכי נמי דרשינן, "עובד" דומיא דעבד". ובעינן שתיעבד הפרה מידיעתו, כשם דבעינן שיהיה ניחא ליה

10. דסלקא אדעתין, דאין העבודה פוסלת אלא אם כן עבד האדם בעצמו. וכיון דהכא "לא אפשר" הוא בלא המלאכה, חשיב כנעשית העבודה מאליה. ומשני, דאף בנעשית העבודה מאליה פסלה, כל היכא דניחא ליה. **קובץ שיעורים**.

1. ואם תאמר, אמאי אם עלה עליה זכר פסולה? והרי ודאי לא ניחא ליה להפסיד פרה שדמיה יקרים, בשביל ריוח מועט שכזה.

ויש לומר, דבהכרח פסולה היא. שהרי אם נכשירה שוב יהיה ניחא ליה בעליית הזכר. אבל בדישה לא ניחא ליה. משום שאין מרויח כלום בדישתה. **תוספות**.

עוד הובא בשיטה **מקובצת** [בבא מציעא ל

אבל מותר לשוטחה לצורכה של האבידה, על גבי מטה ועל גבי מגוד! וכגון כדי שלא יאכלנה העש.

ואם נזדמנו לו אורחין בביתו, לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד, בין לצורכה של האבידה, ובין לצורכו! ואף שעושה כן לצורך האבידה, כיון שהוא מתכוין בכך אף להתכבד בה בפני האורחין, ונמצא נהנה ממנה, אסור הדבר משום גזל⁽³⁾. ואף דאי אפשר לו לקיים את צורך האבידה בלא שיהנה ממנה⁽⁴⁾. אלמא, כל היכא דלא אפשר ומכוין, אסור. וקשיא לרבא.

ומשנינן: שאני התם, דאסור מחמת דקלי לה [שורפה, כלומר מפסידה] לאבידה בכך ששוטחה לפני האורחים. אי משום עינא בישא, שהרואה יתן בה עין הרע. אי משום גנבי! שמא האורחים הם גנבים, ויגנבוה⁽⁵⁾.

כיון דבין כך לצורך הבעלים קעביד, למה יאסר בהנאה. והלא זה נהנה וזה לא חסר הוא. דבכהאי גוונא כופין על מדת סדום. שפת אמת.

4. ולכאורה מבואר בכאן, דאף בגזל איכא להיתר "לא אפשר" ו"אין מתכוין". וצריך עיון בסברה. ובפרט לר"ן, שכתב דלא מיירי סוגיין אלא מאיסורי הנאה. אבל באיסורי אכילה, אף אין מתכוין חייב. וכן משום פסיק רישיה יש לאסור [יעוין לעיל כה ב הערה 8]. וגזל יותר דומה לאיסורי אכילה. שהרי אין איסורו בדוקא שלא יעשה האדם את המעשה. אלא קפידת התורה היא, שלא יעשה המעשה כלל. ואף אי חשיב כנעשה מאליו.

5. ובמקום דליכא לטעמא דקלי לה, איבעיא היא בבבא מציעא ל א, אי מותר או לא, ולא

אמר רב פפא: אי כתיב "אשר לא עבד בה" וקרין נמי "עבד", הוה אמינא דעד דעביד בה איהו מלאכה בידיים לא נפסלה. ואי הוה כתיב "עובד", וקרין נמי "עובד" הוה אמינא דאפילו על ידי עבודה דממילא נמי נפסלה, ואף בדלא ניחא ליה. אבל השתא דכתיב "עבד", וקרין "עובד", דרשינן, דוקא על ידי "עובד" דהוה דומיא ד"עבד" היא נפסלת. מזה "עבד" בה מלאכה בידיים, הרי דניחא ליה במלאכה, אף "עובד" כן. דאין המלאכה פוסלת אלא בדניחא ליה בה. [ואף אף על גב ד"אשר לא עבד בה" כתיב בעגלה ערופה, ילפינן פרה אדומה מינה, בגזירה שוה ד"על" "על"].

תא שמע: המוצא אבידה של חברו, ונתחייב לשומרה ולהשיבה לבעליה, לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד [יתד עץ], לצורכו!

בעבודה.

ויעוין באבי עזרי [פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכ ד], דמהרמב"ם והר"ש מוכח דסבירי להו דלא כתוספות. אלא סגי בניחותא דבעלים כדי לפוסלה, אף אי לא ידע מכך בשעת המלאכה.

וביאר, דחלוק דין ניחותא דהכשר זרעים, מדין ניחותא דמלאכה בפרה ובעגלה ערופה. דלענין הכשר, לא סגי במשקין עצמן, אלא האדם עצמו הוא המכשיר במה דניחא ליה במשקין. הלכך בעינן ידיעתו. אבל בפרה, ודאי דעצם המלאכה פוסלת. אלא כל דלא ניחא ליה לבעלים בכך, לא חשיבא מלאכה. אבל כל דאילו ידע הוי ניחא ליה, שוב חשיב כמלאכה, ולא בעינן לידיעתו.

3. וצריך עיון, מאי איסור גזל איכא בזה. הא

המוכרים **למעבד כצנועין** ולהמנע מלבישתם על ידי שיפשילום לאחוריהם במקל, ואפילו הכי, **כי לא מכוין**⁽⁶⁾, **שרי**⁽⁷⁾ מעיקר הדין להתעטף בהם⁽⁸⁾. ומכאן **תיובתא למאן דמתני בלישנא קמא, דלרבא**, אפילו אליבא דרבי שמעון, כל היכא דאפשר ולא מיכוין אסור.

ומסקינן: **תיובתא!**

שנינו במתניתין: **ולא יסיק בו תנור וכירים!** **תנו רבנן:** קליפי פירות ערלה אסורים בהנאה כמו הפרי עצמו. משום שהן שומר לפרי. ובכלאי הכרם אף הקשין אסורים, משום דלא כתיב בהו פרי.

תא שמע: דרך המוכרים להעלות על גופם את הכסות שהם מוכרים. ואף **מוכרי כסות של כלאים** [שמוכרים אותם לנכרים] **מוכרין כדרכן**, ומותר להם להתעטף בה. **ובלבד שלא יתכוין בימות החמה**, שיגנו הכלאים עליו **מפני החמה**. ושלא יתכוין בימות הגשמים, שיגנו עליו **מפני הגשמים!** שכל שאינו מתכוין להנאת לבישה, אין בו משום איסור כלאים.

והצנועין [הפרושים שמתרחקים מן הכיעור ומן הדומה לו] **מפשילין** את הכלאים **לאחוריהם במקל**, ואינם מעלים אותם על גופם.

ומסקינן לקושיין: **והא הכא, דאפשר לכל**

דהלבישה אסורה אף שלא לשם הנאה, אי בפועל נהנה ממנה. אלא דתליא בפלוגתא דרבי שמעון ורבי יהודה אי חשיב הנאה בכהאי גוונא. אבל העלאה אינה אסורה אלא כשהיא לשם ההנאה. וכמו שחילק הכסף משנה בשיטת הרמב"ם, אליבא דרבי שמעון].

7. ומכאן הוכיח הבית הלוי [סימן א], דאיסור כלאים הוא בהנאה מהם. ולא כמו שנראה בפשטות, דיסוד האיסור הוא בלבישה ואין ההנאה אלא תנאי באיסור, שמבלעדיה לא מיקרי לבישה. שאם כן, אינו ענין לאין מתכוין. ויותר דמי למלאכה שאין צריכה לגופה. דהיינו, שמתכוין לפעולת האיסור, אלא שאינו צריך לתכלית העבירה, שהיא ההנאה. ופטור "מלאכה שאין צריך גופה" ליתא כי אם במלאכת שבת. ותלה זאת בפלוגתא דרש"י ותוספות ביצה לג א גבי מדורתא, אי בכהאי גוונא חשיב אין מתכוין או מלאכה שאין צריך לגופה.

8. ומכאן הוכיח הערוך, דאף דמודה רבי שמעון

איפשיטא.

וצריך עיון, הא מבואר בסוגיין דלא אפשר ומיכוין הוא, דלרבא ודאי אסור. ואף לאביי, לרבי שמעון דהלכתא כוותיה ודאי אסור, משום דהכל תליא בכונה.

ובפרט יקשה למאי דכתבו התם התוספות, דהצד לאסור אינו אלא משום גזירה, שמא יניחנה שטוחה יותר מכדי צורכה, עד שתתקלקל. ולהמבואר כאן, אין צריך לטעם זה. אלא משום גזל הוא דאסור. שפת אמת. ויעוין באבי עזרי שם.

6. ומכאן הקשה הרמב"ן ביבמות ד ב, על מה דכתב רש"י התם, דילפינן מ"לא תלבש", דאין חיוב בהעלאת כלאים, כל שלא מתכוין להנות בו. משום דבעינן העלאה דומיא דלבישה. משמע, דאף היכא דנהנה, אינו חייב בלא כונה, משום דלא דמי ללבישה שמכוין בה להנאה. דלפי זה, מאי תלי לה הכא בפלוגתא דרבי שמעון ורבי יהודה באין מתכוין?

[ואולי חילק רש"י, בין העלאה ללבישה.

ואם אפה בו בהיסק האיסור את הפת (11) — רבי אומר: הפת אסורה! משום דיש שבח עצים בפת. כלומר, עצי האיסור הן הגורמים את אפיית הפת. וכל דבר שאיסור ההנאה גורמו, נאסר.

וחכמים אומרים: הפת מותרת! משום דאין שבח העצים בפת. לפי שהשלהבת לא באה מהעצים כשהם בעין, אלא מהעץ הנשרף. וערלה וכלאי הכרם לאחר שנשרפו, פקע איסורם. כדקיימא לן "כל הנשרפין אפרן מותר" (12).

לפיכך, תנור שהסיקו בקליפי ערלה, או בקשין של כלאי הכרם — אם היה התנור חדש, יותין! לפי שנאסר הוא בהנאה. משום שנשרף על ידי היסק זה, ובכך נגמרת עשייתו. וכל דבר שנגרם על ידי איסורי הנאה (9), נאסר כמותם (10).

ואם היה התנור ישן, ואין היסק זה גומרו ומעמידו, אין גופו נאסר בהנאה. הלכך אין צריך לנותצו, אלא יוצן! ולא יאפה פת בתנור עד שיצטנן מהיסק הערלה והכלאים, כדי שלא יהנה מהם.

ובגדר איסור זה, יש מן האחרונים שכתבו, דאין הדבר הנגרם נחשב כחפצא דאיסורי הנאה מצד עצמו. אלא דכשנהנה ממנו, נמצא נהנה עכשיו מאיסורי הנאה שגרמוהו. וכסברה זו כתב הכרתי ופילתי בסימן ס, לענין אפר איסורי הנאה.

ויעוין בקהלות יעקב שהוכיח כן, מהא דדוקא באיסורי הנאה מצינו לדין זה, ולא באיסורי אכילה.

[מיהו מסיק דאין זה מוכרח. ואפשר דהיינו טעמא, משום דבאיסורי אכילה לא נאסרה אלא אכילת ממשות הדבר. ולכך אי אפשר שיחול ביוצא ממנו דין איסור].

אך השערי יושר שער ג פרק כה, שלל צד זה מכל וכל. אלא פירש, דכל שעל ידי האיסורי הנאה הושבח דבר אחר, מתפשט דין האיסור על הדבר הנגרם. ודימה זאת לדין משתרשי ליה שמצינו בחיוב ממון.

11. וכתב המהרש"א [על פי דרכו הובאה בהערה 13] דמלתא באנפי נפשה היא. ולא קאי אתנור שהסיקו בקליפי ערלה. אלא אפה את הפת על גבי גחלים של ערלה, בלא תנור כלל.

12. ומכל מקום לא דמו גחלים ממש לאפר

בפסיק רישיה, מיהו, כל פסיק רישיה דלא ניחא ליה במעשה האיסור, מותר. שהרי אף כאן פסיק רישיה הוא. ואפילו הכי תלינן לה בפלוגתא דרבי שמעון ורבי יהודה.

ויעוין לעיל [כה ב הערה 8], בשיטת התוספות והר"ן.

והרמב"ן בשבת דחה ראייתו מהכא, משום דשאני כלאים שלא אסרה תורה בהם, אלא לבישה שיש בה הנאה. וכל שאין מכוין להנות, לא חשיב לבישה על אף שמוכרח לו שיהנה. וצריך עיון, אם כן מנלן דפליג רבי יהודה על זה. והרי להמתבאר, אין היתרו משום אין מתכוין דכל התורה. ויעוין באחרונים מזה.

9. ולא שייך האי דינא אלא באיסורי הנאה, אבל לא בשאר איסורים, כגון מוקצה ותרומה. דכן מוכח מהא דהמבשל בשבת בשוגג, יאכל. ולא אמרינן, דמשום דהגחלים מוקצין הם, יש שבח מוקצה בפת. תוספות. וכן כתבו בעבודה זרה מט א, דלא נוהג דין זה באיסורי אכילה.

10. וכתב האבני מילואים בתשובה ז בשם הר"ן, דאיסור גורם אינו אלא מדרבנן. והתבואות שור בסימן י כתב, דהוא מדאורייתא. ויעוין בתוספות לקמן עה א בד"ה וגרפו.

אף התנור נאסר, משום שיש שבח עצים בתנור. ולרבנן אין שבח העצים בעין בתנור, אלא הוא נגמר על ידי העץ שכבר נשרף. הלכך, בין חדש ובין ישן יוצן, ואין צריך לנותצו. ומה שהוא צריך צינון אינו אלא דין לכתחלה [רש"י].

ודחינן: **אימור**, דשמעת ליה לרבי דאסר את הפת הנאפית בעצי איסור, **משום דיש שבח עצים בפת**. אבל למה ינתן התנור? ואף שהוא עצמו נגרם על ידי האיסור, הרי אין הוא עצמו נאכל. אלא הוא עומד לאפות בו. ואם ישוב ויאפה בו פת על ידי היסק אחר של היתר, אין לאסור אותה. שהרי היא לא נגרמת רק על ידי עצי האיסור שגמרו את התנור. אלא גם על ידי היסק עצי ההיתר⁽¹³⁾. וכל שזה וזה [האיסור וההיתר] **גורם מי שמעת ליה לרבי דאסר**⁽¹⁴⁾?! דלמא לא אסר אלא רק דבר שנגרם על ידי האיסור לבדו.

ואם כבר נשרפו עצי האיסור ונעשו גחלים, ובישלה לפת על גבי אותם **גחלים**, **לדברי הכל הפת מותרת!** לפי שגחלי ערלה וכלאי הכרם מותרים בהנאה, כדין כל הנשרפין, שאפרן מותר. ונאפית הפת על ידי דבר המותר.

שנינו לעיל: חדש יותץ, ישן יוצן!

ומקשינן: **והא תניא**: תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם — **בין חדש ובין ישן, יוצן!** ואף בחדש אין נאסר גוף התנור, על אף שהוא נגמר ומתקיים בגרמת האיסור.

ומשנינן: **לא קשיא**. **הא רבי והא רבנן**. שכשם שנחלקו רבי ורבנן לעיל בפת שנאפתה בתנור, אי אמרינן יש שבח עצים בפת או לא, כן נחלקו בתנור עצמו. דלרבי

אסורות הלכה כב. ויעוין בכסף משנה ורדב"ז שם.

וכן הוא בר"ן. אלא שהוא כתב כן מטעמא אחרינא. דלעולם הוי זה וזה גורם. אלא ששבח עצים בפת חמירי מגורם בעלמא. וחשיב כאילו האיסור מעורב בפת. מיהו בתחלת דבריו כתב להדיא כהמהרש"א. וכבר עמד בחידושי אנשי שם על סתירת דבריו.

14. ואף דזה וזה גורם מותר רק דיעבד, אבל לכתחלה אסור להביא לידי יצירת דבר על ידי איסורי הנאה, אף בצירוף גורם נוסף דהיתר, הכא מותר להשתמש בתנור אף לכתחלה. משום שאם נאסור אותו, יפסיד את התנור, וחשיב כמו דיעבד. אבל ישן צריך לצננו, אף דהוי זה וזה גורם. משום דלא חשיב הפסד במה שמפסיד את ההיסק. שהרי לא מפסיד בכך אלא את הריוח

איסורי הנאה, [שדינם בשריפה] שמותר בהנאה אף לכתחלה. אלא לכתחלה אסור להנות מהם. תוספות.

13. וכתב המהרש"א, דלא משכחת לה דאיכא בפת רק גורם אחד דאיסורא, אלא בנאפית בתנור חדש שלא הוצן. אבל ישן שלא הוצן, שוב יש בו שני גורמים. היסק האיסור, ותנור ההיתר. וכן משמע מדברי המהרש"ל. ויעוין בקרני ראם.

וכבר תמה הפני יהושע בדבריו. דהא לא מיקרי זה וזה גורם, וכמו שכתבו כל הפוסקים הקדמונים. משום שעיקר ההיסק אינו אלא על ידי העצים. והתנור אינו אלא משמר את החום שלא יתפור [כדכתבו התוספות לקמן עה א, בשם הירושלמי]. ולא חשיב גורם אלא לחומרא, ולא לקולא.

ומקורו מדברי הרמב"ם פרק טז ממאכלות

שאור של חולין ושאר של תרומה שנפלו לתוך עיסה של חולין, ואין בזה לבדו כדי להחמיץ את העיסה, ואין בזה לבדו כדי להחמיץ אותה, ונצטרפו יחד והימצוה – רבי אליעזר אומר: אחר אחרון אני בא! שאם שאור החולין נפל לתוכה בסוף, העיסה מותרת. ואם התרומה נפלה לבסוף, היא אסורה. ועוד יבואר בסמוך.

וחכמים אומרים: בין שנפל לתוכה איסור לכתחלה, ובין שנפל איסור לבסוף, לעולם שאור התרומה אינו אופר, עד שיהא בו לבדו כדי להחמיץ (1)!

ואמר אביו: הא דאמר רבי אליעזר "אחר כו-א אחרון אני בא", ואם נפל ההיתר לבסוף

ולא דבר שנגרם על ידי איסור והיתר יחד (15).

ומשנינן: **אלא לא קשיא. הא דקתני "חדש יותין", רבי אליעזר היא. והא דקתני "יוצן", רבנן היא.**

והוינן: **הי רבי אליעזר?**

אילימא רבי אליעזר דשאור – וכדתנן: שאור של איסור שנפל לתוך עיסת היתר והחמיץ אותה, הרי היא נאסרת משום דין "גורם". שכל דבר הנגרם מהאיסור, נאסר כמותו.

וכן הדין בשאור תרומה שנפל לעיסת חולין. שנאסרת לזרים כתרומה, משום דין "גורם".

שאיסור בעין מתבטל חד בתרי, כן היתר הבא מכח גרמת איסור מתבטל בגורם ההיתר. ויעוין **בשערי יושר** שער ג פרק כה בהבנת דבריו. ויעוין **באבני מילואים** תשובה ו, שנתקשה לפי זה, אמאי מותר לכתחלה לאפות בתנור חדש שהוצן? הא מבטל הוא את האיסור בכך. ואין מבטלין איסור לכתחלה.

וכתב ליישב על פי מה שכתב הרשב"א בתורת הבית, שכל איסור שאין הדרך להשתמש בו, אלא באופן שיהיה מבוטל בהיתר, מותר לבטלו לכתחלה.

1. כלומר, שיהיה באיסור כדי לחמץ. אבל בשאור ההיתר אין כדי לחמץ. שאילו יש גם באיסור לבדו כדי לחמץ, פלוגתא דרבי שמעון וחכמים היא. וחכמים דהכא היינו כרבי שמעון דמתיר. תוספות.

ויעוין **במהרש"א** שכתב, דהוכרח להם דחכמים כרבי שמעון. משום דהיכא דיש בכל אחד מהם לבדו כדי להחמיץ, נמי חשיב זה וזה גורם. שהרי לעיל תלו התוספות דין ישן שלא

שהרויח מהאיסור לבדו. תוספות.

ומה דחשיב זה וזה גורם, היינו משום דגם התנור דהיתרא גורם. וכן הוא לדעת המהרש"א. אבל הפני יהושע פירש, דכונתם להקשות, דלא יצטרך לצננו אלא סגי במה שיעמיד בתוכו אבוקה של עצי היתר.

ונראה מדברי התוספות דאיסור לכתחלה דזה וזה גורם. אינו אלא מדרבנן. וצריך עיון. הרי עצם השימוש בתנור היא הנאה מגוף התנור. והרי חפצא דאיסור הנאה הוא. ולא גרע ממכירת התנור, דודאי יש לאוסרה משום הנאה. ומה בכך שמפסיד את התנור. ולא שייך היתרא דזה וזה גורם אלא לענין הפת. שפת אמת.

ויעוין **בחזון איש** סימן קכד במה שכתב בזה. ואכן כתב בזה הרא"ש דדוקא בתנור אמרינן כן. משום דאינו האיסור בעצמו, אלא נגרם מאיסור [ולחצד הא' שהובא בהערה 10, אתי שפיר טפין].

15. והר"ן בפרק "כל הצלמים" כתב, דזה וזה גורם מותר, מפני שנתבטל באיסור בהיתר. וכמו